

Länsstyrelsen
Norrbotten

Förbättrat samråd inom språkligt förvaltningsområde - Dialogmodellen -

Diarienummer: IJ2007/3085/DISK och IJ2007/3365/DISK

**Slutrapport
Luleå 2008-12-19**

**Rapporten skriven av
Maja Mella och Iris Mäntyranta**

Innehållsförteckning

Sammanfattning	3
Bakgrund	3
Presentation av uppdragen	4
Tilläggsuppdraget till STR-T	6
Nuläge i förvaltningsområdet	7
- Kommunerna i förvaltningsområdet	7
- Minoritetsorganisationer i förvaltningsområdet	13
Reflektioner under utredningens gång	17
Varför samråd	17
Dialogmodellen	19
Det gemensamma ansvaret	21
Slutord	22

Sammanfattning

Ett av målen med den svenska minoritetspolitiken är att de nationella minoriteterna ska ges inflytande i frågor som berör dem. I den här rapporten beskriver vi bakgrunden till uppdragen som Integrations- och jämställdhetsdepartementet gav Kommunförbundet Norrbotten/Länsstyrelsen i Norrbottens län samt Svenska Tornedalingars Riksförbund – Tornionlaaksolaiset i december 2007. Uppdragen handlade om att utarbeta en modell för bättre samråd mellan kommunerna och minoritetsorganisationerna.

Under arbetets gång har vi kartlagt kommunernas nuvarande former för samråd i förvaltningsområdet samt vilka behov och önskemål minoritetsorganisationerna har på kommunerna. Vi har även genomfört insatser för att öka kunskapen om minoritetsrättigheter och synliggjort de nationella minoriteterna i förvaltningsområdena.

Innan vi redovisar förslaget till en samrådsmodell har vi även beskrivit motiven för varför vi anser att kommunerna skall samråda med minoritetsorganisationerna. Vi har kallat vår modell för ”dialogmodellen” och tagit fram en konkret checklista som kan fungera som stöd för kommunerna i samrådsförfarandet. Avslutningsvis beskriver vi det gemensamma ansvaret som gäller för båda parterna i arbetet att säkra minoritetsspråkens framtid.

Bakgrund

Enligt FN:s konvention om medborgerliga och politiska rättigheter (artikel 25a) ska varje medborgare äga rätt och möjlighet att delta i skötseln av allmänna angelägenheter direkt eller genom valda ombud. I samma konvention (artikel 27) anges att i de stater där det finns etniska, religiösa eller språkliga minoriteter, ska de som tillhör sådana grupper inte förvägras rätten att i gemenskap med andra medlemmar av samma grupp ha sitt eget kulturliv, bekänna sig till och utöva sin religion samt använda sitt språk.

Skyldigheten att ge de nationella minoriteterna inflytande bygger på Sveriges åtaganden i och med ratificeringen av den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk (minoritetsspråkkonventionen) och ramkonventionen:

- Vid fastläggning av sin politik i fråga om landsdels- eller minoritetsspråk ska parterna ta hänsyn till de behov och önskemål som uttrycks av de grupper som använder sådana språk. De uppmuntras också att i mån av behov inrätta organ för att ge råd till myndigheterna i frågor som hänger samman med landsdels- eller minoritetsspråk (minoritetsspråkkonventionen artikel 7.4)
- Parterna ska skapa nödvändiga förutsättningar för att personer som tillhör nationella minoriteter ska kunna delta i det kulturella, sociala och ekonomiska livet samt i offentliga angelägenheter, särskilt de som berör dem (ramkonventionen artikel 15)

Enligt svensk lag finns det en skyldighet att samråda med nationella minoriteter i frågor som rör samernas traditionella näringar renskötsel, jakt och fiske samt i frågor som berör mark där samebyarna har renskötselrätt. I till exempel plan- och bygglagen anges att kommunen ska samråda med samebyar i frågor som berör översikts- och detaljplaner, bygglov och vid framtagning av miljökonsekvensbeskrivningar.

Riksdagens konstitutionsutskott har genomfört uppföljning av 1999 års riksdagsbeslut om nationella minoriteter och minoritetsspråk samt ett antal rapporter har tagits fram, till exempel av Hyltenstam, Milani och Elenius. Av rapporterna kan man utläsa att minoriteternas möjligheter till inflytande är mycket begränsade. På lokal nivå kan förhållandena skilja sig avsevärt från kommun till kommun. Befintliga samrådsförfaranden upplevs inte som tillräckliga av minoriteterna själva, även om det ges uttryck för viss tacksamhet över att situationen har förbättrats. På detta område återstår mycket att göra.

Europarådets rådgivande kommitté kommenterade år 2002 i sin rapport rörande Sveriges tillämpning av ramkonventionen att de nationella minoriteterna inte är formellt delaktiga i besluten att fördela anslagen till kulturområdet. Minoriteternas deltagande är av stor betydelse i beslutsprocessen och det är viktigt att finna former för deltagande i processer på ett mer systematiskt sätt.

Samma år konstaterade Europarådets expertkommitté i sin rapport om tillämpning av minoritetsspråkkonventionen att myndigheterna skulle inrätta ett permanent forum för alla minoritetsspråken, som skulle möjliggöra en ständig dialog med varandra och myndigheterna.

I SOU 2005:40 "Rätten till mitt språk" föreslår utredningen att nationella minoriteternas möjligheter till inflytande bör lagregleras och att nationella minoriteter ska ges inflytande på nationell, regional och lokal nivå. Samma utredning föreslår också att samrådsorgan för minoritetsfrågor bör inrättas på olika nivåer där de nationella minoriteterna finns företrädade.

Utredningen "Nationella minoriteter och domstolar" (Ds 2008:26) föreslår att så långt det är möjligt ska de nationella minoriteterna på alla nivåer i samhället ges möjligheter till inflytande i frågor som berör dem. Statliga myndigheter, kommuner och landsting bör också i övrigt samråda med representanter för minoriteterna i sådana frågor.

Målet med den svenska demokratipolitiken är att ha en levande demokrati där individens möjligheter till inflytande förstärks och de mänskliga rättigheterna respekteras. Ett av målen med den svenska minoritetspolitiken är att de nationella minoriteterna ska ges inflytande i frågor som berör dem. Målet bygger på Sveriges internationella åtaganden enligt ramkonventionen om skydd för de nationella minoriteterna.

Inom de språkliga förvaltningsområdena i Norrbottens län ska samråd med de nationella minoriteterna ske på lokal nivå i berörda kommuner. Nationella uppföljningar av minoritetspolitiken och Europarådets granskning visar dock att samrådsförfarandena på lokal nivå behöver förbättras för att minoritetsrättigheterna ska kunna förverkligas på ett bättre sätt.

Ett fungerande samråd förutsätter bland annat att de nationella minoriteterna har kunskaper om rätten att använda minoritetsspråk och att de har representation på lokal nivå, vilka kan företräda minoriteternas intressen vid samråd.

Presentation av uppdragen

Kommunförbundet Norrbotten och Svenska Tornedalingars Riksförbund - Tornionlaaksoalaiset (STR-T) erhöll i december 2007 var sitt uppdrag från Integrations- och jämställdhetsdepartementet att utarbeta en modell för bättre samråd på lokal nivå.

Kommunförbundet Norrbotten delegerade uppdraget till Länsstyrelsen i Norrbottens län. Iris Mäntyranta, handläggare på Länsstyrelsen i Norrbottens län och Maja Mella, verksamhetsledare för STR-T har arbetat operativt med uppdragen och även sammanställt denna rapport.

Syftet med uppdragen är att modellen ska förbättra samrådsformerna och ge de nationella minoriteterna bättre förutsättningar till inflytande i frågor som berör dem. I uppdraget ingick att

- kartlägga kommunernas nuvarande former för samråd inom nuvarande förvaltningsområden
- föra en dialog med företrädare för kommunerna inom förvaltningsområdena i syfte att förbättra samrådsformerna samt
- genomföra insatser för att öka kunskapen om minoritetsrättigheterna och synliggöra de nationella minoriteterna inom förvaltningsområdena

Uppdragen var identiska till sitt utseende förutom att Kommunförbundet Norrbotten/ Länsstyrelsen skulle studera frågan utifrån ett kommunalt perspektiv och STR-T utifrån ett minoritetsperspektiv. Bägge uppdragen skulle utföras i samarbete med andra berörda aktörer; Sametinget, Svenska Samernas Riksförbund, Same Ätnam och Sverigefinska Riksförbundet. STR-T erhöll dessutom ett tilläggsuppdrag som handlade om att vidta åtgärder för att skapa förutsättningar för tornedalsk representation på lokal nivå, se sidan 6.

Under våren 2008 har utredarna haft möten med samtliga sju kommuner i förvaltningsområdena med varierande antal deltagare beroende på kommun, både förtroendevalda och tjänstemän har deltagit. Vi har informerat om den svenska demokrati- och minoritetspolitiken, om ram- och minoritetsspråkkonventionerna, om de fem nationella minoriteterna och minoritetsspråken. Naturligtvis har vi även fört samtal om våra uppdrag och hur kommunerna samråder med minoritetsorganisationer i dagsläget.

Ett frågeformulär har delats ut till samtliga förvaltningskommuner där vi har frågat om hur samrådsförfarandet sker i dag, vilka frågor som är aktuella för samråd och vem kommunen anser vara lämplig samrådspart.

Vi har också haft kontakt med minoritetsorganisationer både genom fysiska möten, telefonsamtal och skriftlig brevväxling. Vid dessa kontakter har vi fört samma diskussioner som med kommunerna fast från motsatt håll; hur upplever minoritetsorganisationer att kommunerna samråder med dem i aktuella frågor.

Under det gångna året har vi också besökt befintliga mötesplatser och aktivt deltagit i olika aktiviteter; ett dialogseminarium i Kiruna, ett samrådsmöte i Jokkmokk och ett i Haparanda, en konferens i Stockholm som Sveriges kommuner och landsting arrangerade, styrgruppen för Kommunförbundets informationsprojekt, Europarådets konferens i Luleå, Liet Lavlutarrangemanget, konferenser som Norrbottens läns landsting arrangerat och MR-dagar i Luleå. Alla dessa aktiviteter har bidragit till att frågorna har lyfts upp på dagordningen och fått större fokus i länet.

I och med att uppdragen till Kommunförbundet Norrbotten/ Länsstyrelsen i Norrbottens län och till Svenska Tornedalingars Riksförbund – Tornionlaaksoalaiset var så gott som identiska valde vi att samarbeta med våra respektive uppdrag. Så gott som allt utredningsarbete har

gjorts i samverkan, detta faktum har mottagits väldigt positivt när vi har besökt kommunerna och minoritetsorganisationerna.

Tilläggsuppdraget till STR-T: Vidta åtgärder för att skapa förutsättningar för tornedalsk representation på lokal nivå

Detta tilläggsuppdrag har genomförts och tolkats som fyra separata delaktiviteter; att synliggöra STR-T lokalt, att påbörja bildandet av lokalavdelningar i det språkliga förvaltningsområdet, att medvetet arbeta med pressbearbetning mot lokal media med information om riksförbundets verksamhet samt att utreda möjlighet till ett redaktionellt samgående med Haparandabladet. Nedan redovisas en sammanfattning av de fyra delaktiviteterna inom ovan rubricerade tilläggsuppdrag.

Att synliggöra STR-T lokalt

Informationsmöten har hållits angående förbundets verksamhet för kommuner i förvaltningsområdet, NLL Regionala enheten, NLL Division Kultur och utbildning, Språkskolan i Haparanda, Rotary Haparanda. STR-T deltar i Haparanda kommuns samrådsmöten kring utformningen av ett nytt minoritetspolitiskt handlingsprogram. Under december har Kiruna kommun i samarbete med STR-T genomfört ett seminarium angående meänkielis utveckling. Höstperioden har präglats av att söka strategiska samarbetspartner i syfte att stärka den tornedalska identiteten.

Informationsträffar med syfte att starta lokalavdelningar i det språkliga förvaltningsområdet

De befintliga medlemmarna i Pajala, Övertorneå och Kiruna har inbjudits till informationsträffar den 14 maj, 23 oktober och 15 december. Allmänhet (dvs icke medlemmar) har också inbjudits via annonsering i lokala annonsblad. Träffarnas syfte har varit att informera om STR-T och att bilda en interimsstyrelse som arbetar vidare med det formella bildandet av en fristående lokalavdelning. De lokala avdelningarna ska vara samarbetspartners på lokal nivå för kommunerna i frågor som berör minoriteten tornedalingar. I nuläget har Pajala en lokalavdelning, Kiruna interimsstyrelse och i Övertorneå har vi inte inom ramen för uppdraget lyckats bilda en lokalavdelning.

Pressbearbetning av lokal media

En medveten pressbearbetning har resulterat i ungefär 50 mediainslag i SR Sisuradio/Meänraatio, SR Sisuradio, Haparandabladet, NSD, Norrbottens Kuriren och Pohjolan Sanomat.

METAvisi och Haparandabladet

STR-T och METAvisi har sedan våren 2008 diskuterat ett samarbete med Haparandabladet, idag Sveriges enda tvåspråkiga tidning med distribution framförallt i Norrbottens län. Följande överenskommelse har skett mellan respektive utgivare:

- METAvisi är med 4 sidor en del av Haparandabladet 1 ggr/månad. Första utgivning sker andra veckan i februari 2009.
- Fem utgivningar ska genomföras på försök under våren 2009, där den första utgivningen sker andra veckan i februari 2009 och resterande utgivningar andra

alternativt sista tisdagen i mars, april, maj och juni. Därefter utvärderas provverksamheten och ett fortsatt eventuellt samarbete diskuteras.

Med detta alternativ ser vi följande möjligheter:

- METAvisi ökar antalet utgivningar
- Upplagan av METAvisi ökar
- METAvisi kommer att finnas tillgänglig till försäljning
- Det redaktionella textmaterialet kommer att få förbättrad kvalitet med tanke på antalet utgivningar. STR-T ser också en möjlighet att synliggöra språket på ett helt annat sätt.

Nuläge i förvaltningsområdet

Kommunerna i förvaltningsområdet

Här redovisar vi hur kommunerna svarade på frågeformuläret. Följande frågor ställdes till de kommunala förvaltningarna:

- Hur ser samrådsförfarandet med de nationella minoriteterna ut i dagsläget inom er förvaltning? Hur skulle det kunna se ut i framtiden?
- Hur försäkrar ni att de nationella minoriteterna känner till sina rättigheter utifrån lagens intentioner och inom de verksamheter som gäller för er förvaltning, i dagsläget och i framtiden?
- Hur försäkrar ni i dagsläget att representanter för de nationella minoriteterna är med i inflytandeprocessen? Hur skulle detta kunna se ut i framtiden?
- Kring vilka frågeställningar på er förvaltning är det nödvändigt/aktuellt att föra samråd med representanter för de nationella minoriteterna?
- Om det inte finns lokalorganisationer för de nationella minoriteterna i er kommun, vilka ska ni samråda med i så fall?

Arjeplogs kommun

Kommunen har det samiska språket inom sitt förvaltningsområde och språkfrågorna organiseras under kommunstyrelsen. I Arjeplogs kommun finns det en samisk-talande handläggare på heltid, placerad centralt i kommunförvaltningen, som ger service på samiska vid behov samt fungerar som tolk och översättare åt kommunen. Kommunen har tagit fram ett minoritetsspråkpolitiskt handlingsprogram.

Kommunledningen har samråd med samebyar två gånger per år angående markanvändningsfrågor, planering av skoterleder och övriga planfrågor. Enligt kommunen känner de nationella minoriteterna till sina rättigheter genom information på de generella samråden samt övrig information som är lika för alla medborgare i kommunen.

Som motpart till samrådsförfarandet anger kommunen representanter för samebyar. Det finns även planer på ett samekansli i kommunen och kansliet skulle i så fall kunna bli en naturlig samrådspart enligt Arjeplogs kommun.

Jokkmokks kommun

Jokkmokks kommun har det samiska språket i sitt förvaltningsområde och frågorna organiseras under kommunstyrelsen. Kommunen inrättade en minoritetspolitisk arbetsgrupp i samband med att lagarna infördes och denna grupp fyller en viktig funktion som stöd för handläggaren i det långsiktiga arbetet och i fördelningen av statsbidraget. I arbetsgruppen ingår förtroendevalda som utses av kommunfullmäktige. Från och med nästa år kommer även en representant för samebyar och en för sameföreningar att inkluderas i gruppen. Detta garanterar att de lokala minoritetsorganisationerna får större möjligheter till inflytande. Handläggaren har språkfrågorna som en del av sin tjänst och ingår organisatoriskt under utvecklingskontoret.

Kommunledningen har regelbundna samrådsmöten med samebyar i frågor som rör markanvändning. Från samhällsbyggaravdelningen anger man att ingen skillnad görs mellan nationella minoriteter och övriga medborgare. Barn- och utbildningsavdelningen anger att samråd med minoriteter sker i dagsläget framförallt inom de ordinarie samrådsformer som redan finns, d v s skolråd och liknande. Samiska organisationer används även som remissinstans vid förändringar som t ex handlar om det samiska programmet. Socialtjänsten har inget upparbetat samrådsförfarande i dagsläget men anger att det finns anledning att göra det.

Enligt barn- och utbildningsförvaltningen får elever och föräldrar information om sina rättigheter till modersmålsundervisning via rektorer, mer information kommer att läggas ut på hemsidan successivt. Enligt samhällsbyggaravdelningen har kommunens hemsida blanketter och information. Enligt socialtjänsten finns det i dagsläget inget system som försäkrar att de nationella minoriteterna känner till sina rättigheter utifrån lagens intentioner.

Samhällsbyggaravdelningen anser att de frågor som redan i dagsläget finns som lagstiftade; översiktsplaner, detaljplaner, bygglov, C-anmälan med mera skall även fortsättningsvis finnas som samrådsfrågor med nationella minoriteter. Inom skolans område är det införandet av en särskild plan för att sprida kunskap om samisk kultur och historia som är aktuellt för ett samrådsförfarande, likaså den integrerade samiska undervisningen och modersmålsundervisningen. Enligt socialtjänsten är det frågor som i första hand handlar om sameprofilerad äldreomsorg och allt som hör till detta som är aktuella för ett samrådsförfarande. Även förändringar av olika system och policys som rör befolkningen i allmänhet kan vara aktuella att samråda om. Man lyfter även upp frågor som är mer av allmän karaktär: Hur ska det samiska språket synliggöras i den kommunala verksamheten? Hur ska de samisk-talande kommunmedborgarna stödjas i att använda sitt språk i olika sammanhang? Hur ska den samiska befolkningen synliggöras och bekräftas? Kan kommunförvaltningen sameprofileras?

Som motpart till samrådsförfarandet anger kommunen att det finns lokalorganisationer. Frågan handlar mer om hur stabila organisationerna är och hur representativa de är, men enligt kommunen kan representativitet och stabilitet säkert utvecklas om organen får en tydlig uppgift som samrådspart och remissinstans.

Gällivare kommun

Samiska, finska och meänkieli ingår i Gällivare kommuns förvaltningsområde och frågorna organiseras under kommunstyrelsen. Den ansvarige tjänstemannen har språkfrågorna som en

del av sin tjänst och ingår i kommunledningskontoret. Gällivare kommun har tagit fram ett minoritetspolitiskt handlingsprogram.

Kommunen anser att de har ett bra samarbete med den lokala finska föreningen och med samebyarna. Organiserat samrådsförfarande sker i dagsläget endast från kommunledningens sida med samebyar i markanvändningsfrågor. Barn-, utbildning och kulturförvaltningen anger att den nya skolplanen har varit på remiss hos minoritetsgrupperna. Från äldreomsorgen anger man att det inte finns något angivet samrådsforum i dagsläget utan samverkan sker då behovet uppstår, t ex angående satsningar på kultur inom äldreomsorgen. Inom miljö- och byggkontoret har man allmänna möten som är öppna för alla medborgare, även för minoriteter.

Från Gällivare kommuns sida anger man att efterfrågan på information på minoritetsspråk är relativt liten och man anser att handläggarna är den yrkesgrupp i de kommunala verksamheterna som står nära medborgaren och som bör ha god kännedom om de nationella minoriteterna och om språklagarna.

Från äldreomsorgen anger man att det är viktigt med samråd då information ska ut till medborgarna samt när minoritetsgrupperna för fram önskemål angående omvårdnad och omsorg på det egna språket. Från miljö- och byggkontoret lyfter man upp frågor som har med samhällsplanering att göra; översiktsplaner, detaljplaner mm.

Som samrådspart anger kommunen samebyar och sameföreningar, den lokala finska föreningen samt allmänna möten när part saknas.

Kiruna kommun

Samiska, finska och meänkieli ingår i Kiruna kommuns förvaltningsområde och frågorna organiseras under kommunstyrelsen. På tjänstemannasidan ingår språkfrågorna som en del av en tjänst under näringslivs- och utvecklingsavdelningen.

Samrådet sker från kommunledningens sida i dagsläget i huvudsak genom samverkansorganet Kommunen-Samerna samt när behov uppstår med Finska föreningen och de olika grupperingarna inom den meänkielitalande befolkningen. Barn- och utbildningsförvaltningen har samråd via kommungemensamma möten mellan företrädare för förvaltningar samt språkliga och kulturella intressegrupper. Socialförvaltningen har inga formella samrådsmöten för närvarande.

Barn- och utbildningsförvaltningen har information på hemsidan om rätten till modersmålsundervisning och specifikt om minoritetsspråk. Socialförvaltningen har på sin hemsida länkar till gällande lagar, man har även påbörjat arbetet med att översätta aktuell information och blanketter till minoritetsspråk.

Nationella minoriteters möjligheter till inflytande är enligt kommunkontoret bra på det politiska planet. Barn – och utbildningsförvaltningen anger att intressegrupper inbjuds till dialog vid behov. Inom socialförvaltningen lyfter man upp det pågående kommungemensamma arbetet att ta fram ”Policy för minoritetsspråk i Kiruna kommun”. Policyn kommer att generera fler åtaganden och aktiviteter för att såväl förbättra informationen på minoritetsspråk som stärka delaktigheten och inflytandet för de berörda.

Enligt kommunkontoret är det frågor som handlar om infrastruktur, skoterleder, markanvändning och språkrättigheter som kommunen bör ha samrådsmöten kring. Barn- och utbildningsförvaltningen anger att det är de olika varieteterna inom meänkieli som är intressanta att samråda kring. Även den grundläggande frågan om hur man skapar uthållighet över tid i de insatser som genomförs inom förvaltningen samt hur man skall tillgodose behovet av behöriga lärare i berörda språk är också intressant att samråda om. Från socialförvaltningen anger man att det är samma typer av frågeställningar som bör samrådas kring som med andra intresseorganisationer och föreningar, till exempel planering av nya verksamheter, förändringar eller utökningar av verksamheter, förändringar i taxor och avgifter mm.

Från kommunkontorets sida anger man att det är svårigheter att hitta samrådspart i första hand med meänkielitalande, där det finns vissa interna oenigheter gällande språkfrågor. Enligt barn- och utbildningsförvaltningen är det bäst att bjuda till allmänna möten. Socialförvaltningen anger ett tänkbart scenario i framtiden skulle kunna vara samråd med representanter för de nationella minoriteterna i linje med samråd/ information som de har t ex med handikapp- och pensionärsorganisationer, andra föreningar och intresseorganisationer.

Pajala kommun

Finska och meänkieli är de språk som ingår i förvaltningsområdet för Pajala kommun, språkfrågorna organiseras inom kultur- och utbildningsnämnden. Kommunen har en handläggare anställd med funktionen som tolk och översättare som en del av sin tjänst.

I Pajala tillhör en stor majoritet av befolkningen den tornedalska minoriteten. Enligt kommunledningen återspeglas detta också i kommunens olika politiska församlingar. Frågan om den tornedalska minoritetens inflytande blir således en icke-fråga, det finns i de flesta fall ingen anledning att särskilt fråga efter vad de inhemska minoriteterna har för syn på olika kommunala frågor. När det gäller den finska minoriteten så är det svårare att avgöra i vilken grad de har möjlighet att vara delaktiga i inflytandeprocesserna. Det råder inget tvivel om att de språkliga skillnaderna mellan meänkieli och finska har stor betydelse för respektive minoritetsgrupps identitet. Däremot är skillnaderna inte av sådan art att det hindrar kommunikationen mellan talare av de olika varieteterna i någon större grad.

Enligt socialtjänsten så är kulturen i Pajala starkt präglad av tornedalingar och sverigefinnar och behov av särskilt samråd finns sällan när frågeställningarna är lokala. Kommunala handikapp- och pensionärsrådet är ett lokalt samrådsorgan för äldre och handikappade där man naturligt tar hänsyn till tornedalingar och sverigefinnar eftersom dessa är i majoritet.

Information till kommunens invånare om de nationella minoriteternas rättigheter har varit av ganska begränsad omfattning, här finns det en stor förbättringspotential. Under detta år har det införts en ny ordning på kommunfullmäktigemöten där det är tillåtet att använda svenska, finska eller meänkieli från talarstolen, detta simultantolkas till de övriga ledamöterna. Detta tillvägagångssätt är ett sätt för Pajala kommun att ge de nationella minoriteterna större möjligheter till inflytande i frågor som berör dem.

Ökad kunskap om minoritetsspråklagarnas innebörd och tillämpning bland förtroendevalda, tjänstemän och allmänhet, är en viktig fråga för kommunen. Speciellt är kunskapen om de övriga nationella minoriteter bristfällig hos många aktörer. En fråga som engagerar många är även användandet av meänkieli som skriftspråk. När språket börjar användas mer i skrift så märks en stor oenighet om vad som anses vara korrekt.

STR-T och SFRF skulle fungera som samrådsparter när det gäller frågor som konkret berör minoritetsfrågeställningar, t ex diskussioner om hur kommunen på bästa sätt kan använda de statliga medlen för det språkliga förvaltningsområdet. Det bästa är ifall organisationerna finns lokalt i Pajala, annars sker samrådsförandet med representanter för riksorganisationer. En bra bieffekt av ett samrådsförande är att kommunen kan sprida kännedom om vilka insatser som görs för minoritetsspråken i de kommunala verksamheterna.

Länsstyrelsen bör årligen arrangera möten där kommunerna i de språkliga förvaltningsområdena i Norrbottens län utbyter erfarenheter och redogör för insatser rörande de nationella minoriteterna i respektive kommun. Företrädare för samtliga nationella minoriteter bör medverka vid dessa möten.

Övertorneå kommun

Finska och meänkieli ingår i förvaltningsområdet för Övertorneå kommun. Frågorna organiseras under kommunstyrelsen och ingår som en del av en tjänst inom kanslienheten. I nuläget finns en politiskt vald minoritetsspråkgrupp som ”lyssnar” på sina väljare och tar beslut enligt lagens intentioner.

Enligt miljö- och byggnadsförvaltningen sker samråd med dem som är i sak berörda oberoende av språktillhörighet. Barn- och utbildningsförvaltningen anger att i dagsläget förekommer inget samråd med representanter för de nationella minoriteterna. Information lämnas till elever/ föräldrar om möjlighet att lära sig finska och meänkieli i skolan och att få språkträning i förskolan. Enligt kulturförvaltningen sker samråd med olika intresseorganisationer i första hand i projektform via projektägare. Till samordning av minoritetspolitiken i kommunen krävs förvaltningsövergripande samarbete enligt kulturförvaltningen.

Miljö- och byggnadsförvaltningen anger att massmedia, t ex hemsidan och det lokala annonsbladet i kommunen, är ett ypperligt redskap att sprida kunskap om att använda sitt eget språk vid myndighetskontakter. Även staten bör ta ett större ansvar för att informera de nationella minoriteterna om sina rättigheter utifrån lagens intentioner. Enligt kanslienheten så finns det på alla enheter inom kommunen alltid personal som kan svara muntligt på finska eller på meänkieli. Enligt kulturförvaltningen bör t ex den kommunala skyltningen vara parallell.

Frågor som handlar om programverksamhet, seminarier med mera som kan vara aktuella för ett samrådsförande enligt kulturförvaltningen. Enligt miljö- och byggförvaltningen räcker det med de samråd som finns lagstiftade i dagsläget inom deras verksamhetsområde. Kanslienheten efterlyser förslag från minoritetsorganisationer på frågor som kan vara viktiga att samråda kring, vilken typ av information som efterfrågas t ex.

Som samrådspart anger Övertorneå kommun STR-T för tornedalingar och SFRF för de finskspråkiga, gärna med lokala representanter om det är möjligt. Kommunen anser också att de regionala nätverken, t ex den genom Kommunförbundet Norrbotten, har en stor betydelse. Att höja status på både finska och meänkieli är det absolut viktigaste för att de här språken överhuvudtaget skall överleva. Speciellt barn och ungdomar bör lockas till att lära sig att förstå och prata finska samt meänkieli. Det är viktigt att få dem att tycka att det är lika ”tufft” att kunna minoritetsspråk som det är att kunna engelska, tyska, franska och spanska.

Haparanda kommun

Haparanda kommun har finska och meänkieli i sitt förvaltningsområde och språkfrågorna organiseras under kommunstyrelsen med en handläggare inom kommunledningskontoret som sköter språkfrågorna som en del av sin tjänst. Haparanda är en speciell kommun i många hänseenden, bland annat för den starka minoritetsandelen i befolkningen.

År 2004 antog kommunen ett minoritetspolitiskt program som håller på att revideras för närvarande. I framtagandet deltog representanter för de lokala minoritetsorganisationerna. Programmets syfte var att via kartläggning av den aktuella situationen och specifikationen av problemen lyfta fram de områden där de finska och tornedalska minoriteterna själva ansåg att utveckling behövs i Haparanda kommun. I och med att kommunen nu håller på att revidera programmet tillsammans med minoritetsorganisationer kommer frågan om eventuella samrådsproblem också att lyftas fram, problem som kommunen inte sett eller som inte signalerats. En tanke från kommunens sida är att uppföljningen av programmet framöver skulle kunna ske löpande med träffar 1-2 ggr/ år. Det här skulle kunna vara ett naturligt sätt att samla intresseorganisationer för ett helhetsgrepp och där olika spörsmål kunde lyftas upp.

Kommunen bedömer att minoriteterna relativt väl känner till sina rättigheter genom lagen, åtminstone de som är föreningsaktiva. Rätten att få barn- och äldreomsorg på minoritetsspråk har inte varit något problem i Haparanda, även innan lagarnas tillkomst. Därför har det förmodligen inte funnits något uppdämt behov, som skulle rättas till i och med lagens tillkomst. Det har alltid funnits tillgång till personal som behärskar finska och meänkieli och medborgarna har alltid fått service på sitt språk. Lagarnas tillkomst gav i första hand den effekten att statusen för minoriteterna lyftes något.

Inflytandefrågorna behandlas automatiskt dagligen inom politiken, då många av de förtroendevalda har finsk bakgrund. Även om de innehar olika förtroendeuppdrag som sina partiers representanter så har de säkerligen också en dimension inom sig där de är representanter för minoriteter.

Alla frågeställningar inom de kommunala verksamheterna är sådana som det behöver samrådas kring. Samrådet sker löpande och initiativet till aktuella frågor och förfaranden ligger ofta hos minoriteterna och deras organisationer som lyfter upp frågor som är av intresse för dem.

I Haparanda finns det många lokalorganisationer för den finskspråkiga minoriteten, STR-T saknar lokal representation. Kommunen har även bra kontakt med romerna som har lokal organisation.

Äldreomsorgen har stött på ett fenomen som kan innebära onormala kostnadsökningar för Haparanda. Kommunen riskerar att bli en "mottagarkommun" för äldre dementa som är finstalande. Andra kommuner har med, tveksamma grunder enligt Haparanda kommun, skickat äldre till kommunen då dessa inte kan ges service på deras eget språk i deras "hemkommuner". Ofta rör det sig dessutom om personer med stora omvårdnadsbehov, vilket kräver omfattande personella resurser. Inom äldreomsorgen råder även ett annat intressant fenomen som kommunen måste hantera på ett bra sätt, då "minoriteten blivit till majoritet". De kunder som enbart talar svenska riskerar att känna sig utanför, då personalen till stora delar av naturliga skäl kommunicerar på finska.

Vi kan konstatera utifrån våra besök i kommunerna att frågorna som handlar om nationella minoriteter och minoritetsspråk är relativt lågt prioriterade, det är få som driver frågor till exempel på den politiska agendan både lokalt och regionalt. Vi kan också konstatera att kunskapen om Sveriges fem nationella minoriteter och minoritetsspråk är bristfällig bland kommunala förtroendevalda och tjänstemän.

Minoritetsorganisationer i förvaltningsområdet

Kort fakta om organisationerna

Sametinget

Sametinget är både en statlig myndighet och ett folkvalt samiskt parlament, med det övergripande uppdraget att bevaka frågor som rör samisk kultur i Sverige. Sametingets högsta organ är plenum med 31 politiskt valda ledamöter. Styrelsen ansvarar för den löpande verksamheten ungefär på samma sätt som en kommunstyrelse. På kansliet, som finns i Kiruna, arbetar Sametingets tjänstemän som sköter de dagliga myndighetsuppgifterna.

Svenska Samernas Riksförbund (SSR)

Svenska Samernas Riksförbund är en politisk obunden intresseorganisation för rennäringen och samiska näringslivs- och samhällsfrågor. SSR är ett demokratiskt organ och representerar samer anslutna till samebyar eller sameföreningar som återfinns i samtliga av kommunerna i Norrbottens län. Förbundskansliet finns i Umeå

SameÄtnam

Same Ätnam är den äldsta samiska riksorganisationen. Same Ätnam har varit en aktiv organisation för den samiska samhällsuppbyggnaden, och har varit med i bildandet av många andra samiska organisationer. Same Ätnams kansli är beläget i Arvidsjaur.

Sverigefinska Riksförbundet (SFRF)

Som minoritets- och intresseorganisation är SFRF pådrivande i alla frågor som rör sverigefinnarna inom samhällslivets alla områden. Det finns totalt 10 distrikt i Sverige, där Norra Sverige är den nordligaste med lokalavdelningar i förvaltningsområdet i Gällivare, Kiruna och Haparanda. Förbundskansliet finns i Stockholm.

Svenska Tornedalingars Riksförbund - Tornionlaaksolaiset (STR-T)

Förbundet är ett religiöst och partipolitiskt obundet riksförbund. STR-T är en intresseorganisation för Tornedalen och tornedalingar i språkliga, kulturella och samhälleliga frågor samt regeringens remissinstans i dessa frågor. Förbundet har idag fyra lokalavdelningar, varav två i Pajala och Kiruna. Förbundskansliet finns i Aapua.

Minoritetsorganisationernas svar

Här redovisar vi hur minoritetsorganisationerna svarade på frågeformuläret. Följande frågor ställdes till minoritetsorganisationer:

- Hur ser samrådsförandet mellan kommunerna och er organisation ut i dagsläget i de sju förvaltningskommunerna i Norrbottens län? Har ni regelbundna möten med kommunerna angående frågor som är aktuella för er organisation och dess medlemmar?

- Kring vilka kommunala frågeställningar anser ni inom er organisation att det är nödvändigt/aktuellt att kommuner har samrådsmöten med representanter för de nationella minoriteterna?
- Om det inte finns lokalorganisationer för de nationella minoriteterna i alla förvaltningskommuner, vilka ska kommunerna samråda med i så fall?
- Övriga synpunkter?

Sametinget

Sametinget har i dagsläget inget organiserat samråd med någon kommun. Det befintliga samrådet bygger ofta på initiativ som Sametinget tar. Samråd sker idag med samebyar samt sameföreningar och kan ses som outvecklat eftersom det inte är långsiktigt och inte i dialog. Enligt Sametingets erfarenheter fungerar samrådet bäst i Jokkmokk.

Viktiga kommunala frågor som anges aktuella för samråd är bland annat plan- och byggfrågor samt äldreomsorg. Hur kommunerna nyttjar minoritetsmedel är också aktuellt att samråda kring. Vidare är hälso- och sjukvårdsfrågor också aktuella i ett länsperspektiv. Hur kan minoriteterna interagera mot Norrbottens läns landsting eftersom de inte har ett formellt uppdrag att tillhandahålla service på minoritetsspråk utanför förvaltningsområdet? Det är även intressant att samråda kring landstingets kulturstrategier.

Sametinget anger samebyar och sameföreningar som parter att samråda med. Tillgången av EU-medel medför en större interaktion med samebyar och sameföreningar.

Under övriga synpunkter anger Sametinget att samrådet ska lagstiftas, och formaliseras i avtal och partnerskap, idag finns inga kontroll- och uppföljningsmekanismer. Samråd ska ske i dialog, vilket innebär informationsinhämtning och återspeglning av insatser som gjorts. Det ska finnas en plattform och kontaktyta i ett tidigt stadium. Samrådsfrågorna ska nivåmässigt ligga på kommunstyrelsenivå, eftersom deltagandet är ett obligatorium.

Svenska Samernas Riksförbund (SSR)

Idag har SSR inga löpande diskussioner med kommunerna. I Gällivare och Arjeplogs kommun genomförs för närvarande utvecklingsprojekt, vilket medför att löpande diskussioner genomförs med just dessa kommuner. Ett antal kommuner har årliga möten med samebyarna, här diskuteras främst frågor som rör rennäringen men också andra frågor. I vissa kommuner bjuds också sameföreningarna in till dessa möten eller har egna möten med kommunerna. Sameföreningarnas verksamhet varierar, men gemensamt för dem är att de arbetar med frågor som är viktiga för det samiska samhället. Språk, utbildning och information brukar vara viktiga frågor för sameföreningarna. Eftersom samebyarna har ett särskilt stort behov av diskussioner om hur markerna ska brukas rör stora delar av samråden dessa frågor. Det handlar bland annat om skoterförbudsfrågor, planeringsfrågor o.s.v. Dessa frågor är givetvis viktiga, men det finns ett behov av att bredda samråden till att gälla också andra frågeställningar anser SSR.

På frågan kring vilka kommunala frågeställningar som är nödvändiga att samråda kring anger SSR följande områden som viktiga från ett samiskt perspektiv:

- Rennäringens behov och förutsättningar
- Samisk markanvändning i ett bredare perspektiv

- Samiska värden inom samhällsplaneringen, t.ex. vid översiktsplanering
- Språk
- Utbildning
- Vård och omsorg
- Utvecklingsmöjligheter för samiska företagare
- Samiska barns situation
- Samiska kvinnors situation

SSR anser att för deras del är samebyarna och sameföreningarna de självklara lokala intressenterna. Sameföreningarnas roll bör lyftas fram och förstärkas eftersom de har bred kunskap om det samiska samhällets förutsättningar och behov.

På övriga synpunkter anger SSR att idag är kunskapen om samernas situation generellt för låg inom kommunerna. Det finns ett mycket stort behov av utbildningsinsatser för kommunerna för att de ska kunna förbättra sitt arbete i förhållande till det samiska samhället. Okunskapen kan i värsta fall leda till låsningar och konflikter. Tyvärr väljer många samer att inte vända sig till kommunen eftersom kunskapen är låg om deras situation. SSR:s rekommendation är därför att kommunerna ska genomföra utbildningsinsatser för politiker och tjänstemän om samernas liv och verklighet. SSR är givetvis villiga att delta i sådana utbildningsinsatser.

Sverigefinska Riksförbundet (SFRF)

Enligt SFRF fungerar samrådsförfarandet ganska bra i Haparanda, där finns en minoritetsdelegation (Vähemmistökielivaltuuskunta) bestående av representanter från organisationens lokala föreningar. Delegationen har möten ca en gång i månaden. SFRF anser att samrådet borde ske på samma sätt i andra kommuner inom förvaltningsområdet. Gällivare kommun anges också som en kommun där det sker ett samrådsförfarande.

På frågan kring vilka kommunala frågeställningar som är nödvändiga att samråda kring anger SFRF följande områden som viktiga från ett sverigefinskt perspektiv:

- för-, grund- och gymnasieskola
- äldre- och handikappomsorger
- andra sociala tjänster
- information på finska om skola och service
- kulturförvaltning
- remissförfarande om viktiga frågor som rör minoriteten

SFRF anser att ett regelbundet samråd med Norrbottens läns landsting är viktigt då sverigefinnar har sämre hälsa än majoritetsbefolkningen. Det finns också ett annat problem inom hälso- och sjukvård som uppstår när patienter från exempelvis Haparanda ska till länsjukhuset i Sunderbyn där det inte alltid finns finskspråkig personal.

På frågan om vilka kommunerna ska samråda med om det inte finns lokalorganisationer för de nationella minoriteterna i förvaltningskommunerna menar SFRF att kommunen ska ta initiativ och bilda en samrådsgrupp. Till gruppen ska inbjudas personer eller tjänstemän som arbetar med sverigefinnar t ex lärare, präster eller diakonipersonal och enskilda sverigefinnar som är intresserade av minoritetspolitiska frågor. Representanter från andra befintliga föreningar såsom Föreningen Norden anges också som alternativ. Kommunerna kan även

tillfråga SFRF: s distrikt om att utse en representant alternativt ha kontakt direkt med SFRF centralt.

Under övriga synpunkter anger SFRF att det är viktigt att kommuner utbildar sina tjänstemän om minoritetsfrågor, att allmänheten känner till Sveriges åtaganden samt att nationella minoriteter känner till sina rättigheter. Det behövs fortfarande skriftlig information på finska om minoritetspolitiken, om rättigheter samt att kommuner och landsting informerar om sina tjänster och service på finska. Det är även angeläget att kommuner och landsting upprättar ett minoritetspolitiskt handlingsprogram i samråd med nationella minoriteter.

Svenska Tornedalingars Riksförbund -Tornionlaaksolaiset (STR-T)

I dagsläget deltar STR-T som part i uppföljningen och revideringen av det minoritetspolitiska handlingsprogrammet i Haparanda kommun, detta är idag det enda som är att betrakta som samråd.

Viktiga kommunala frågor att samråda kring är hur minoritetsmedlen ska användas för att främja minoritetsspråk och kultur i kommunen. STR-T räknar inte med att medlen ska tilldelas minoritetsorganisationer utan vill få information om hur medel används. STR-T är också av åsikten att all samhällsplanering berör på något sätt även minoriteterna, dessa bör medverka i planeringen för att behoven skall tillgodoses. En annan frågeställning är också att införa kunskaper i minoritetsspråken som särskild merit vid tjänstetillsättningar på offentliga tjänster. I vissa fall bör man till och med ställa krav på kunskaper i förekommande minoritetsspråk i orten eller kommunen. Vidare anser STR-T att vid varje förvaltning bör en stadig punkt finnas med i dagordningen, d v s paragrafen "har minoriteternas behov tillgodosetts" alternativt "har minoritetsorganisationerna hörts i frågan" Detta gäller även vid fastställande av läroplaner på skolor mm.

I övrigt ser STR-T att många behov av samhällsservice är gemensamma de nationella minoriteterna t ex tillgången till utbildning, sjukvård och äldreomsorg. All samhällsservice i övrigt såsom polis, tull, skatteförvaltning, försäkringskassa, landsting, länsstyrelse, domstol, åklagare, kommunservice (vatten, avlopp, el, socialtjänst, samhällsplanering o s v) är också frågor som berör de nationella minoriteterna. När sådana frågor behandlas i kommunerna bör samråd ske med minoritetsorganisationerna i kommunen.

På frågan om vilka kommunerna ska samråda med är drömscenariot en direktkommunikation med lokalavdelningar i första hand, de övergripande strategiska frågorna ska sortera under riksförbundet. Ett annat scenario är att om det inte finns lokal representation ska riksförbundet kontaktas, så att de formellt kan utse en representant. Ett tredje scenario är att minoriteterna samverkar och utser representanter. Det är av vikt att minoriteterna har representanter som sitter med i församlingar vid beslut.

STR-T har följande övriga synpunkter att lämna:

- Vikten av att ett minoritetspolitiskt handlingsprogram upprättas på lokal nivå
- Vikten av dialog i samhället och att synliggöra språket för att överbrygga attityder och hinder
- Vikten av goda exempel för att överbrygga attityder och hinder

- Organiseringen av minoritetspolitiken på lokal nivå skiljer sig åt inom förvaltningsområdet, handläggningsordningen skiljer sig mellan de olika kommunerna. Minoritetsfrågor ska sortera på kommunstyrelsenivå.
- Att lagstiftningen är vag kring minoritetspolitik

Vi kan konstatera utifrån våra erfarenheter att det råder olika förutsättningar för minoriteterna i länet. Minoritetsorganisationerna är olika starka organisatoriskt och ekonomiskt, den lokala representationen varierar också mellan kommunerna. Utifrån våra kunskaper kan vi också konstatera att det inte finns någon gemensam mötesplats/forum för de nationella minoriteterna i Norrbottens län. Vi ser att en mötesplats för minoriteter möjliggör erfarenhetsutbyte och skapar styrka i frågor samt behov som är gemensamma för de nationella minoriteterna.

Reflektioner under utredningens gång

Vi kan konstatera att mottagandet har varit väldigt olika hos aktörerna och intresset för frågorna varierar. Från kommunernas sida har det varit vanligt med kommentarer att det inte finns någon efterfrågan på kommunal service på minoritetsspråk, att minoriteterna är i majoritet, att man haft fokus på en minoritet, att vi i vår kommun minsann behandlar alla lika och så vidare. Intresset för frågorna har varierat även beroende var i hierarkin vi befunnit oss. Det har varit svårt att få kontakt med vissa kommuner och även med vissa minoritetsorganisationer. Vi har även konstaterat att det i vissa fall är en tvärtom-situation, att det är minoriteterna som bjuder in kommunen till samtal.

Som vi nämnde i början av rapporten anser vi att minoritetsfrågorna har fått ett större fokus under det gångna året i Norrbottens län; dels genom vårt utredningsarbete och alla besöken vi gjort men dels även i och med att Kommunförbundet Norrbotten arbetat med ett informationsprojekt där förvaltningskommunerna deltagit aktivt. Allt detta arbete och alla de andra aktiviteterna har verkligen märkts ute i kommunerna. Vi hoppas att vårt arbete har varit en viktig del i processen för att säkra minoritetsspråkens framtid i regionen.

Vi vill lyfta fram möjligheten för Norrbotten att vara ett föregångslän nu när samrådsfrågan aktualiserats, att vara först på banan och genom goda exempel vara föregångare redan innan den nya minoritetspolitiska reformen träder i kraft. Aktuell forskning (Richard Florida) visar till exempel att en attraktiv region innehåller tre komponenter – talang, teknik och tolerans.

Vi kan även konstatera utifrån våra samtal både med kommunala företrädare och med representanter för nationella minoriteter att det inte är några större skillnader på vilka frågor parterna lyfter upp som lämpliga frågeställningar för samråd. Det handlar om t ex barnomsorg, utbildning, socialtjänst, äldre- och handikappomsorg, hälso- och sjukvård, språk, information, kultur, markanvändning, barn och kvinnors situation mm. Det råder med andra ord inga konflikter kring de viktigaste samrådsfrågorna mellan de olika företrädarna.

Varför samråd

Det intressanta i sammanhanget är att ställa sig frågan om varför kommunerna skall samråda med de nationella minoriteterna. Vi tror att samrådsförfarandet handlar väldigt mycket om symbolik, att de kommunala företrädarna bekräftar minoriteternas identitet. Det finns också en symbolik i maktförhållandet mellan majoritet och minoritet utifrån ett historiskt perspektiv.

När man läser de olika styrdokumenterna som Sverige har åtagit sig att följa, till exempel Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter, kan följande tolkning göras: samråd med samer, tornedalingar, sverigefinnar, judar och romer ska erbjudas i frågor som direkt kan komma att beröra dem. Det finns en skyldighet att samråda. De utredningar som departementet initierat under de senaste åren pekar också på behovet av samråd. Vi tror att det behövs tvingande åtgärder genom lagstiftning för att samrådet skall fungera lokalt på ett tillfredsställande sätt.

Samrådet ska inte bara ses som en ensidig informationsöverföring från kommunens sida utan det skall ses som ett ömsesidigt kunskapsutbyte. De nationella minoriteterna ska verkligen kunna delta och påverka beslutsfattandet på ett demokratiskt sätt, vilket vi tror leder till färre konflikter på sikt.

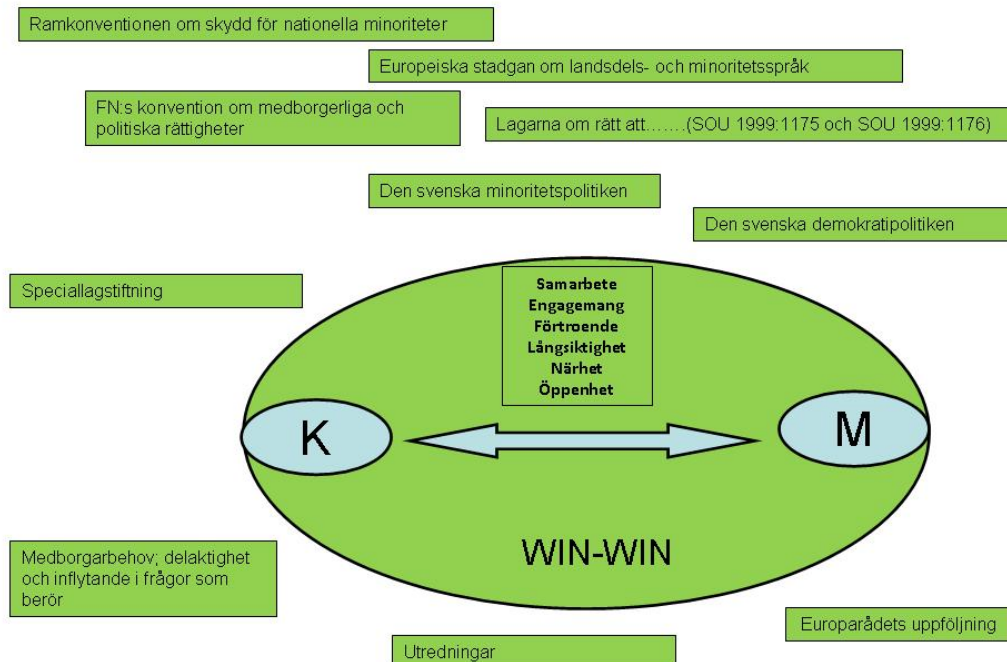
Effekten av ett strukturerat samrådsförfarande blir bättre beredda och förankrade beslut i och med att kunskapsinhämtning från de nationella minoriteterna ger ett medborgarperspektiv och en djupare helhetssyn. Det är också viktigt att samrådsförfarandet kommer in tidigt i beslutsprocessen.

I dagsläget finns det en viss misstänksamhet bland representanter för minoritetsorganisationer till exempel om hur kommunerna använder sig av statsbidrag som kommer från departementet. Ett organiserat samrådsförfarande ger mer transparens och insyn i de kommunala verksamheterna och en möjlighet för kommunerna att redovisa vilka åtgärder man vidtagit utifrån språklagarnas intentioner.

Under de senaste åren har det skett stora förändringar i samhällsstrukturen, till exempel är det många statliga myndigheter som har centraliserat sina verksamheter. Dessa förändringar har inneburit försämringar för de enskilda kommunmedborgarna och för minoriteter eftersom den lokala servicen och närheten till personal som behärskar minoritetsspråk ofta försvunnit. Vi tror att kommunerna och minoritetsorganisationerna kan agera tillsammans och påverka statliga myndigheters regionala och lokala närvaro på ett bättre sätt. Att det offentliga och civila samhället samarbetar i större omfattning innebär vinster för hela regionen.

Dialogmodellen

I nedanstående bild vill vi belysa att samrådsfrågor är komplexa men även enkla.

Inledningsvis tar vi en utblick i kontexten som påverkar samrådsprocessen och behovet av samråd.

En tolkning av FN:s konvention artikel 27 är att minoriteterna har rätt att delta i beslut som påverkar dem, deras kultur inklusive möjligheten att ekonomiskt försörja sig på traditionella näringar.

En tolkning av Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter är att samråd med nationella minoriteter ska erbjudas i frågor som direkt kan komma att beröra dem. Detta gäller i förberedelse, genomförande och utvärdering av nationella och regionala utvecklingsplaner samt program som kan komma att beröra dem. I det lokala sammanhanget kan frågorna beröra skyltning av tätorter på minoritetsspråk, kulturutbud i kommunerna, utformningen av undervisning på minoritetsspråk i grundskolan och gymnasieskolan samt markanvändning.

Den svenska minoritets- och demokratipolitiken anger också att inflytandet ska förstärkas och mänskliga rättigheter ska respekteras. Europarådets kritik till Sverige säger att minoriteter inte känner sig delaktiga, så även ordalydelsen i de utredningar som vi har nämnt i bakgrundsbeskrivningen. Under året har två utredningar också genomförts; Sametingets språkhandbok samt Situationen för minoritetsspråket meänkieli. Båda rapporterna visar att det krävs tydliga konkreta åtgärder för att säkerställa minoritetsspråkens framtid i Sverige som levande språk i samhällets alla domäner.

Sammanfattningsvis visar ramkonventionen, den svenska demokrati- och minoritetspolitiken, speciallagstiftningen, tidigare utredningar, Europarådets kritik och behov från minoriteterna att samråd är viktigt och nödvändigt.

I mitten av skissen har vi parterna för samråd, kommuner (K) samt minoriteter (M) som är medborgare. Vi vill hellre prata om medborgare i stället för minoritet eftersom detta är en demokratifråga. Vi har tagit oss förmånen att låna termen ”win-win” från relationsmarknadsföringen till detta sammanhang. Win-win är ett plussummespel där båda parter ökar värdet för varandra. Alla i ett nätverk av relationer förväntas ha en konstruktiv attityd, och alla ska finna relationerna meningsfulla. Relationen ska präglas av följande egenskaper: Samarbete, engagemang, förtroende, långsiktighet, närhet och öppenhet. Om dessa villkor uppfylls kan en relation bli långsiktig och bestående.

Hur ska samrådet genomföras? En konkret checklista för kommunerna

1. Initiativet ska komma från kommunen

Första steget för kommunen är att ta kontakt med respektive minoritetsorganisation på lokalnivå. Minoritetsorganisationerna ska vara beredda på utmaningen eftersom det ställer krav på deltagande från organisationerna och alla har inte representation på lokal nivå. Om det inte finns lokalavdelningar ska riksnivån kontaktas.

2. Nominering genom riksorganisationer

En nominering genom riksorganisationer är ett arbetssätt som garanterar att det är de rätta aktörerna som involveras i samrådsprocessen, och att det är en organisation som är representerad och inte en enskild person. Riksorganisationerna kan även undersöka möjligheten att samverka med andra minoritetsorganisationer på lokal nivå.

3. Ansvaret ligger hos kommunledningen

I kommunerna ska ansvaret för samråd ligga på kommunstyrelsenivå och samtliga berörda minoritetsorganisationer ska ges möjlighet att delta. I det kammungemensamma samrådet diskuteras mer generella frågeställningar d v s frågor som har beröring till samtliga nationella minoriteter.

Varje kommun bör även organisera samrådet på ett lämpligt sätt på nämndsnivå där de mer detaljerade ämnesfrågorna diskuteras. Vi som utredare vill inte gå in i detaljstyrning, utan det är viktigt att hitta lokala lösningar och respektera det kommunala självstyret. Första och det viktigaste steget är att skapa en plattform för dialog.

4. Formaliserat genom avtal och arvodering

Samrådet ska vara formaliserat. Avtal/partnerskap ska tecknas med respektive minoritetsorganisation, vilket borgar för lokala lösningar och kontinuitet. Att delta i samrådsförfarandet ska ses som ett förtroendemannauppdrag, vilket innebär att arvodering bör tillämpas. Frågorna får därmed dignitet och legitimitet, speciellt för minoriteterna. I partnerskapet ska man även diskutera vilka frågeställningar som ska prioriteras på kort och lång sikt.

5. Tänk på kontinuitet och återkoppling

Redovisa resultat från samrådsförandet och förklara ifall vissa synpunkter från minoriteter inte kan tillgodoses. Regelbundenhet är viktigt, tydliggör även ansvarsområden. En annan viktig aspekt att beröra under denna punkt är hur kommunerna ska säkerställa att kompetensen kring minoritetsfrågor finns kvar i organisationen vid personalomsättning. Många är idag anställda på projektbasis och detta innebär tyvärr ofta svaghet i kontinuiteten. Vi anser också att i ett regionalt perspektiv är det viktigt med nätverk för erfarenhetsutbyte, synergieffekter och kostnadseffektiva insatser såsom gemensamma ramavtal kring översättningar, information med mera.

Det gemensamma ansvaret

I våra samtal med kommunerna har vi ofta mött kommentarer såsom ”vi behandlar alla lika”. Följdfrågan blir då - är lika samma som likvärdigt? Vi menar att ibland behövs särlösningar eftersom även behoven för medborgarna skiljer sig åt. En annan vanligt förekommande kommentar från kommunerna är att ”det finns ingen efterfrågan”. Vi menar dock att utbudet måste finnas först, annars är det svårt att fråga efter sina rättigheter.

Språkbytesprocessen pågår hos alla minoriteter och tidsfaktorn talar emot dem. Den språkliga basen bör utvidgas i samhället; hemmet, skolan, förskolan och kulturen och vi kan konstatera att barn är hotade språks livförsäkring. Det är viktigt att vi alla hjälps åt och skapar mötesplatser för språken.

Vi konstaterar också att det krävs mod att återta sitt språk! Det är inte alltid en så enkel process. Ett förhållningssätt som är lämpligt i språkliga sammanhang är ”rätta den som vill bli rättad, rätta inte annars”.

Vi menar också att om en utveckling ska till krävs åtgärder där ungdomar, kvinnor och ickespråkkunniga med stark identitet släpps in i samtalsrummet. Vi vill påstå att STR-T fattade ett modigt beslut då en ung kvinna med annan branscherfarenhet anställdes som första verksamhetsledare. Symboliken är att organisationen ville ha en förändring och utveckling eftersom den lokala kulturen utmanas genom att kvinnan har mycket starka rötter, är meänkieli-talande – men bosatt utanför det språkliga förvaltningsområdet. Vi hoppas att just denna händelse kan inspirera fler till att ta in mångfalden.

Att säkra minoritetsspråkens framtid är ett gemensamt ansvar för minoriteter, majoritetssamhället och dess institutioner. Vi måste mötas och förstå varandras roller och behov samt visa en ömsesidig respekt. Här kommer dialogen in som ett viktigt instrument.

Det goda värdskapet är i dagsläget ett känt begrepp inom näringslivet och framförallt inom besöksnäringen. Ett gott värdskap utövas av människor som kan och vill bidra. Värdskap är konsten att få människor att känna sig välkomna. Vi vill applicera detta förhållningssätt även till minoritetsfrågor genom det goda medborgarskapet. Genom detta synsätt kan vi skapa en bättre framtid för oss alla. Det centrala är att välkomna dialogen i och att se de nationella minoriteterna som en tillgång för kommunerna och regionen, istället för ett problem. I ekonomiska metaforer ska minoriteterna återfinnas på balansräkningens debetsida, ej på creditsida.

Slutligen vill vi uppmana alla berörda aktörer att ta på sig minoritetsglasögonen i det dagliga arbetet. Hur påverkar det som vi gör och våra beslut de nationella minoriteterna och minoritetsspråkens framtid? Integrera synsättet i alla beslut och i all daglig verksamhet. Svårare än så är det inte!

Slutord

Vi vill rikta ett stort tack till alla som medverkat på något sätt i dessa utredningsuppdrag under det gångna året. Samarbetet mellan oss - mellan det offentliga och det civila - har varit mycket givande och lärorikt för bägge parterna. Vi har arbetat som jämlika parter under hela utredningstiden, trots att vi har genomlyst frågeställningarna från olika utgångspunkter. Med andra ord har vi levt som vi har lärt!